

Motyw irlandzkiego „homo viator” w twórczości zespołu muzycznego The Dubliners

Streszczenie: Krajem, którego dzieje są naznaczone intensywnymi procesami migracyjnymi, jest Irlandia. Większość Irlandczyków opuszczała ojczyznę „za chlebem”, ale także szukając wolności oraz aby zasmakować życiowej przygody. Pod koniec XVIII i w I połowie XIX w. niemałą grupę Irlandczyków wysłano do założonej w Australii kolonii karnej. Irlandzka diaspora jest liczna, nawet gdyby uwzględnić tylko kryterium irlandzkiego obywatelstwa. Temat irlandzkiego migranta, który dobrze wpisuje się w łacińskie określenie *homo viator*, czyli *podróżny*, *pielgrzym*, odbija się w twórczości muzycznej zespołu The Dubliners, który działał w latach 1962-2012. Znany był nie tylko w Irlandii i Wielkiej Brytanii, lecz także na kontynencie i za oceanem. Jako ikony tego zespołu postrzega się dwóch artystów – Ronnie’ego Drew (1934-2008) oraz Luke’a Kelly’ego (1940-1984). Wielu współczesnych twórców folkowych traktuje ich utwory jako wzorcowe, nierzadko podkreślając, że to twórczość The Dubliners zainspirowała ich do śpiewu i muzykowania – zawodowego bądź amatorskiego.

Słowa kluczowe: diaspora, Irlandia, migracja, prześladowanie, The Dubliners

The Theme of the Irish “Homo Viator” in the Work of the Musical Group The Dubliners

Abstract: Ireland is a country whose history is marked by intense migration processes. Most Irish people who left their homeland left “for bread”, but also seeking freedom or to taste life’s adventure. At the end of the 18th and in the first half of the 19th century, a not insignificant group of Irish were sent to the penal colony established in Australia. The Irish diaspora is numerous, even if one were to consider only the criterion of Irish citizenship. The theme of the Irish migrant, which fits well with the Latin term *homo viator*, meaning traveller, pilgrim, is reflected in the musical work of the band The Dubliners, which was active from 1962 to 2012, and was known not only in Ireland and Britain, but also on the Continent and overseas. Two artists are seen as icons of this band: Ronnie Drew (1934-2008) and Luke Kelly (1940-1984). Many contemporary folk artists regard their songs as exemplary, often emphasizing that it was the work of The Dubliners that inspired them to sing and make music – both professional and amateur.

Keywords: diaspora, Ireland, migration, oppression, The Dubliners

Wstęp

W przeszłości ważnym nośnikiem różnego rodzaju treści, m.in. politycznych i religijnych była pieśń. Fenomen ten ujawnia się wyraźnie w historii irlandzkiej – pieśń (w kontekście celtyckim chętnie nazywana balladą), która przynosi ukojenie, podnosi na duchu, a nierzadko zmusza do podjęcia konkretnych działań, np. do buntu przeciwko doświadczanej niesprawiedliwości. Dla współczesnej irlandzkiej ballady znaczenie ma powstały w 1962 r. zespół muzyczny The Dubliners. W wykonywanych przez niego utworach można znaleźć wiele odniesień do życia przeciętnego Irlandczyka, w tym do decyzji opuszczenia rodzinnych stron i udania się na emigrację.

Powyższej kwestii poświęcony jest niniejszy artykuł, w którego tytule pojawia się łacińskie określenie *homo viator*. Na język polski można przetłumaczyć je jako *podróżny*, *pielgrzym*, co jednak nie oddaje faktycznego znaczenia, które odnosi się do dotykającego człowieka (jednostkę lub zbiorowość) fatum, przeznaczenia, przed którym nie można uciec.

Prezentowane w artykule utwory pochodzą z płyt CD, znajdujących się w zbiorach autora, a także ze źródeł elektronicznych (YouTube i Deezer). Posiłkowano się także zbiorami tekstów utworów wykonywanych przez The Dubliners, które dostępne są na stronie internetowej AZLyrics (www.azlyrics.com).

1. Irlandia jako kraj emigracji

W czasie jednego z koncertów, przy okazji wykonywania piosenki *McAlpine's Fusiliers*, Ronnie Drew, filar zespołu The Dubliners stwierdził: „Panie i panowie. Jak prawdopodobnie wiecie, największym towarem eksportowym Irlandii są ludzie” („Ladies and gentlemen. As you probably know. Ireland's biggest export is people”). Opinia ta wpisuje się w powszechne przekonanie, że Irlandia to miejsce, z którego wielu emigrowało i nadal emigruje. Według danych szacunkowych od 1700 r. Irlandię opuściło 9-10 mln osób tam urodzonych. To przekłada się na to, że irlandzka diaspora jest liczna. Niektórzy podają, że na świecie zamieszkuje 80-100 mln ludzi mających irlandzkie pochodzenie. Mieszkańcy współczesnej Republiki Irlandii liczą 5,1 mln osób, a Irlandii Północnej 1,9 mln. Jako ilustrację dla powyższych danych liczbowych można przywołać australijski serial filmowy z 1978 r. pt. *Pod wiatr (Against the Wind)*, którego główną bohaterką jest 18-letnia Irlandka Mary Mulvane skazana na kolonię karną po upadku irlandzkiej rebelii z 1798 r. Na końcu serialu podano, że obecnie (1978) w Australii żyje 8 tys. jej potomków.

W badaniach nad irlandzką diasporą podkreśla się, że definiowanie jej jako grupy osób mających irlandzkich przodków prowadzi do obejmowania nią tych, dla których irlandzkość nie ma większego znaczenia. Ze strony władz irlandzkich proponuje się zawężoną definicję – diasporę irlandzką tworzą osoby z irlandzkim obywatelstwem, które na stałe zamieszkują

za granicą. Odnosi się to do tych, którzy opuścili Irlandię i ich dzieci, które zgodnie z prawem irlandzkim automatycznie nabywają obywatelstwo irlandzkie. Może to także odnosić się do wnuków emigrantów pod warunkiem, że wystąpią o nadanie im irlandzkiego obywatelstwa (Irish citizenship). Zastosowanie powyższego kryterium sprawia, że diaspora irlandzka zmniejsza się w znaczący sposób – do 3 mln osób (How many Irish). Ciekawostką jest to, że kryterium obywatelstwa nie znajduje odbicia w irlandzkiej konstytucji. Irlandzkość traktuje się tam szeroko. W artykule, który dodano w 1998 r., zawarto następujące stwierdzenie: „Każda osoba urodzona na wyspie Irlandia, łącznie z jej wyspami i morzami, ma uprawnienie i przyrodzone prawo być częścią Narodu irlandzkiego. Uprawnienie to przysługuje także wszystkim osobom, które zgodnie z prawem zostały uznane za obywateli Irlandii. Naród irlandzki pielęgnuje swe szczególne więzi ze społecznościami pochodzenia irlandzkiego żyjącymi za granicą, świadomymi swej kulturowej tożsamości i dziedzictwa” (Konstytucja Irlandii, art. 2)¹.

Dzieje emigracji z Irlandii rozpoczynają się w starożytności. Rzymianie pozwalali Irlandczykom, których wyspy nie podbili, na osiedlanie się na zachodnich obszarach prowincji Brytania. Spośród nich chętnie rekrutowali żołnierzy, których potem wysyłano do ochrony granic w Germanii. Chrześcijaństwo, rozwijające się w Irlandii od czasów św. Patryka (ok. 385-461), naznaczone było celtycką obyczajowością, której wpływy objęły najpierw Szkocję, a potem pozostałe obszary Wielkiej Brytanii i Europy. Mnisi irlandzcy udawali się na dobrowolne wygnanie, które było połączone z działalnością ewangelizacyjną (Marrou 1986, 337-338). Niektórzy z nich dotarli w XI w. na tereny Polski. Wskazuje się, że iryjskiego pochodzenia był Aaron, arcybiskup Krakowa w latach 1046-1059 (Aaron).

Wpływ na ruchy migracyjne w Irlandii – na obszarze wyspy – oraz w kierunku zewnętrznym miała sąsiednia Anglia. Trwające blisko tysiąc lat uzależnianie Irlandii od sąsiada połączone było z systematycznym prześladowaniem Irlandczyków – politycznym, ekonomicznym a od czasów reformacji religijnym. Szukając poprawy losu, wielu z nich decydowało się na opuszczenie rodzinnych stron. W 1155 r. Hadrian IV, jedyny Anglik na tronie papieskim, wydał bullę, w której zachęcił króla angielskiego Henryka II do podbicia Irlandii, co dokonało się w 1169 r. Wprawdzie autentyczność tej bulli jest kwestionowana, to jednak angielskie podboje zostały zatwierdzone przez następcę Hadriana, tj. przez Aleksandra III (Tarleton 1896, 153-181).

Wzmocnienie kontroli nad Irlandią nastąpiło za czasów Henryka VIII, który ogłaszając się królem Irlandii, odrzucił jednocześnie ideę papieskiej opieki nad wyspą. Nowinki związane z reformacją spotykały się z niechętnym przyjęciem, czego potwierdzeniem był bunt w Kildare (1534-1535). Konsekwencją było osadnictwo (tzw. *plantacje*) szkockich i angielskich protestantów na terenie Irlandii, które miało miejsce w XVI i XVII w.

¹ W art. 9, ust. 2 *Konstytucji Irlandii* nastąpiło odejście od zawartego w powyższym zapisie *prawa ziemi na rzecz prawa krwi* – wyrażono oczekiwanie, że przynajmniej jeden rodzic będzie miał irlandzkie obywatelstwo (Konarski 2005, 27-28).

Pozbawiając majątków katolickich właścicieli, rozpoczęto wielowiekowy konflikt wyznaniowy (Grzybowski 1977, 165-172). W uproszczeniu spogląda się na niego jako na spór pomiędzy katolicyzmem i protestantyzmem. Należy pamiętać jednak, że w opozycji do państwowego protestantyzmu (anglikanizmu) stał nie tylko katolicyzm, ale także różne wspólnoty protestanckie (tzw. nonkonformiści), które z różnych powodów nie wpisywały się w linię preferowaną przez angielską koronę. Stąd krytyka władz angielskich (brytyjskich) płynęła nie tylko ze strony środowisk katolickich, lecz także tych protestantów, którzy czuli się Irlandczykami (Grzybowski 1977, 287-288).

Jako wydarzenie urastające do rangi symbolu ruchów wychodźczych z Irlandii uznaje się *wielki głód* (*Great Hunger, Great Famine*), który miał miejsce w latach 1845-1849, tj. niedostatek żywności, będący skutkiem zarazy ziemniaczanej, której efektem było zniszczenie zapasów ziemniaków, będących podstawą diety Irlandczyków. Szacuje się, że ok. 1,5 mln Irlandczyków zmarło z głodu, ponad 1 mln zaś wyemigrowało. Ludność wsi zmniejszyła się o jedną czwartą. Wydarzenie to stało się ważnym elementem narodowego abecadła Irlandczyków. Chętnie powtarzano słowa: „Bóg zesłał zarazę, ale głód Anglicy”. Odnoszą się one do faktu, że w czasie głodu w Irlandii było pod dostatkiem żywności (zboża), której w świadomy sposób nie udostępniono głodującym (Grzybowski 1977, 288-291).

Na zmniejszenie emigracji nie wypłynęło uzyskanie przez Irlandię niepodległości w 1921 r., a potem w 1949 r. wystąpienie ze Wspólnoty Brytyjskiej. Głównym powodem emigrowania były i nadal są kwestie ekonomiczne i to w sytuacji, gdy Irlandia w Unii Europejskiej zajmuje czołowe miejsce pod względem dochodu uzyskiwanego przez przeciętnego mieszkańca (Ile wynosiło PKB).

Kierunki irlandzkiej emigracji z grubsza pokrywają się z zasięgiem wpływów brytyjskich jako mocarstwa kolonialnego, w tym z obecnością brytyjskiego wojska. W Europie najpopularniejsze miejsce to Wielka Brytania, gdzie Irlandczycy zasilili szeregi klasy robotniczej. Jako niewykwalifikowani robotnicy budowali m.in. w XIX w. kanały oraz linie kolejowe, chętnie osiedlali się w miastach portowych, np. Liverpool czy Glasgow. W II połowie XIX i na początku XX w. angażowano ich przy budowie londyńskiego metra, a w czasach bardziej współczesnych przy budowie autostrad. W XVIII i XIX w. Irlandczycy stanowili trzecią część brytyjskiej armii i marynarki, w której służąc, mieli możliwość znaleźć się w różnych miejscach ziemskiego globu. Specyficzną grupą Irlandczyków w Wielkiej Brytanii byli księża, którzy dominowali w szeregach tamtejszego duchowieństwa rzymskokatolickiego.

Inne ważne miejsce irlandzkiego osadnictwa to Ameryka Północna. W USA młodzi imigranci irlandzcy brali udział w wojnie secesyjnej (1861-1865), o czym przypominają znane ballady, np. *Paddy's Lamentation*, czy *We'll Fight for Uncle Sam*. Do USA Irlandczyków przyciągało odkrycie złota w połowie XIX w. a także możliwość znalezienia zatrudnienia w przemyśle – w kopalniach węgla i przy budowie linii kolejowych. Podobnie jak w ojczyźnie i tam doświadczali dyskryminacji ze względów religijnych. Irlandczycy osiedlali się chętnie w Kanadzie, w tym w Nowej Fundlandii, gdzie pracowali w rybołówstwie.

W Ameryce Południowej do popularnych miejsc irlandzkiej emigracji należały – zwłaszcza w XIX w. – Argentyna, Brazylia, Chile, Kolumbia, Meksyk i Urugwaj. Można także wskazać Karaiby i Bermudy, gdzie pojawiali się irlandzcy kupcy oraz biedota, kontraktowana na służbę jako „biali niewolnicy”, którą później wyparli przybysze z Afryki (Zacek 2023, 321-336).

Specyficzną grupę stanowili Irlandczycy, którzy znaleźli się pod koniec XVIII i na początku XIX w. w Australii – byli to skazańcy, którzy z biegiem czasu zyskiwali wolność. W XIX w. Irlandczycy osiedlali się w Nowej Zelandii – byli to wojskowi weterani, którym nadawano tam ziemię, oraz uciekający z Irlandii przed klęską głodu. Do Australii i do Nowej Zelandii przyciągała ich także możliwość wzbogacenia się na poszukiwaniu złota. W XIX w. Irlandczycy pojawiają się na obszarze dzisiejszej RPA. Wielu z nich asymiluje się z miejscową ludnością afrykanerską, czego efektem było to, że walcząc po jej stronie w wojnach burskich (1880-1881, 1899-1902) przeciwko armii brytyjskiej, walczyli jednocześnie przeciw obecnym w jej szeregach rodakom (Wessels 1999, 161-174).

W kontekście polskim warto pamiętać o pierwszym biskupie gdańskim, którym był w latach 1922-1926 jako administrator i w latach 1926-1938 jako ordynariusz ks. Edward O'Rourke (1876-1943). Wprawdzie pochodził z terenów dzisiejszej Białorusi, to od strony ojca miał irlandzkie korzenie (Bogdanowicz 1999, 10-18). Zdarza się, że współcześni katolicy irlandzcy kojarzą swego „rodaka” na gdańskiej stolicy biskupiej.

Obecnie najwięcej osób identyfikujących się z tym, co irlandzkie zamieszkuje (od największej do najmniejszej grupy) w: USA, Wielkiej Brytanii, Australii, Kanadzie, Argentynie, Chile, Urugwaju i Meksyku (How many Irish).

2. Zespół The Dubliners i jego twórczość

The Dubliners (*Dublińczycy*) powstał w 1962 r. w Dublinie pod nazwą nawiązującą do jej założyciela, tj. *The Ronnie Drew Ballad Group* (*Balladowa Grupa Ronnie'ego Drew*)². W ciągu pięciu dekad działalności zmieniali się grający w zespole muzycy. Najchętniej kojarzy się z nim dwóch pochodzących z Dublina artystów: Ronnie'ego Drew (1934-2008) oraz Luke'a Kelly'ego (1940-1984). Za sprawą tego drugiego uproszczono nazwę zespołu. Zainspirował się lekturą opowiadań Jamesa Joyce'a (1882-1941), pt. *Dubliners* (*Dublińczycy*). Luke Kelly wyróżniał się balladowym, uderzającym w „mistyczne tony”, głosem, Drew zaś oferował głos „chropowaty”, „knajpiany”. Kelly grał na banjo, a Drew na gitarze. Pozostali członkowie zespołu grali na innych instrumentach, tj. na akordeonie, bodhranie, koncertynie, mandolinie, skrzypcach, tin whistle i wiolonczeli. Miejscem, w którym zespół często występował w latach 60., był dubliński pub O'Donoghue's (Tradycyjna muzyka).

² Na YouTube można znaleźć archiwalne materiały prezentujące występy The Ronnie Drew Ballad Group.

Pierwszymi członkami grupy byli: Ciarán Bourke (1935-1988); Ronnie Drew; Luke Kelly; Barney McKenna (1939-2012) i (od 1964 r.) John Sheahan (1939-). Przez 50 lat do zespołu należeli, biorąc pod uwagę chronologię wchodzenia w jego skład: Bob Lynch (1935-1982); James McCann (1944-2015); Seán Cannon (1940-); Eamonn Campbell (1946-2017); Paddy Reilly (1939-); Patsy Watchorn (1944-).

Już w latach 60. The Dubliners występowali regularnie na scenach w Dublinie i Londynie. W tym czasie współpracował z nimi Dominic Behan (1928-1989), ceniony pieśniarz irlandzki, autor tekstów piosenek, opowiadań, powieści i utworów scenicznych. Dzięki niemu podpisali umowę z północnoirlandzką wytwórnią płytową Major Minor Records, a jednocześnie mieli okazję uczenia się, w jaki sposób występować na większych scenach. Behan napisał dla nich wiele piosenek, w tym *McAlpine's Fusiliers*. The Dubliners prezentowali także utwory na falach Radio Caroline, które było powiązane z Major Minor Records (Phil Solomon). W 1967 r. na liście przebojów *Top of the Tops* znalazły się utwory *Seven Drunken Nights* oraz *The Black Velvet Band*.

W latach 70. The Dubliners rozpoznawano nie tylko w Irlandii oraz Wielkiej Brytanii, lecz także na kontynencie i w USA. Zainteresowanie zespołem powoli słabło, aby wzrosnąć w II połowie lat 80. i na początku lat 90. dzięki nawiązaniu współpracy z powstałym w 1982 r. w Londynie zespołem *The Pogues*. Do znanych utworów wykonywanych przez oba zespoły należą: *The Irish Rover*, *Jack's Heroes* i *Whiskey in the Jar*. W 1995 r. z The Dubliners odszedł Ronnie Drew, co przelożyło się na ponowne osłabnięcie popularności zespołu, czego potwierdzeniem była możliwość zakupu za niewielkie pieniądze płyt CD z jego utworami. Zespół przypominał o sobie w czasie celebracji rocznic działania: 25. w 1987 r., 40. w 2003 r. i 50. w 2012 r. (The Dubliners 50th Anniversary). Z ostatnią rocznicą związane było oficjalne zakończenie działalności. Za całokształt twórczości zespół został uhonorowany *BBC Radio 2 Folk Awards* (Folk Awards). Muzyczną kontynuację The Dubliners stanowi zespół *The Dublin Legends*.

The Dubliners wydali 32 oryginalne albumy i 28 albumów będących kompilacją wcześniejszych nagrań. 12 koncertów dostępnych jest jako materiał audiowizualny. Na potrzeby artykułu przeanalizowano 327 utworów zespołu, spośród których ok. 80 to utwory instrumentalne. Podana liczba jest zaokrąglona, gdyż kilka utworów ma charakter mieszany – pierwsza część jest instrumentalna, druga – instrumentalno-wokalna. Ok. 100 utworów można zaliczyć do tych znanych.

Chętnie wskazuje się, że The Dubliners wykonują utwory wpisujące się w przestrzeń irlandzkiego folku. Tak zaproponowany zakres jest w nieuzasadniony sposób zawężony. Pojawiająca się w utworach tematyka obejmuje nie tylko to, co irlandzkie, lecz także inne przestrzenie, z którymi jednak irlandzkość jest związana – to celtyckość (w tym szkockość) i brytyjskość.

Oprócz klasycznych ballad w repertuarze The Dubliners pojawiają się utwory o tematyce politycznej. M.in. chwali się w nich Irlandzką Armię Republikańską (IRA), przestrzega przed

wojną nuklearną (w tym zagrożeniem ze strony ZSRR), niesprawiedliwością społeczną (w tym dyskryminacją czarnych w USA i Irlandzkich Trawelerów) oraz głodem w Sudanie. Polityczne motywy (zwłaszcza kwestia IRA) przełożyły się na to, że w Irlandii w latach 1967-1971 nie prezentowano ich utworów w państwowym radiu i telewizji (RTÉ). Tłumaczono to także obecnością obscenicznych treści w śpiewanych piosenkach.

Bohaterami utworów The Dubliners są społeczne niziny Irlandczyków (chłopi i robotnicy), politycznie i ekonomicznie uciskane przez Anglików. Pod tym względem braćmi są im Szkoci i Walijczycy, których jednak się nie poważa, gdyż za parę groszy służą Anglikom. Irlandczyk to ten, który ceni sobie: 1. wolność polityczną (bez angielskiego knuta), ale także wolność przemieszczania się oraz w postaci nieprzepracowywania się; 2. miłość, w której obok erotyzmu jest miejsce na wierność i to pomimo doświadczenia wieloletniej rozłąki; 3. alkohol, przede wszystkim whisky (whiskey) oraz piwo (ale i porter). „Irlandzka eschatologia” jest naznaczona powyższymi priorytetami – tego samego oczekuje się w życiu wiecznym (Fiddler’s Green).

Motyw *homo viator* odbija się wyraźnie utworach The Dubliners. Pojawiają się wspomniane już kierunki emigracji. W Wielkiej Brytanii Irlandczycy budują drogi, metro, jeżdżą tirami, w USA pracują w kopalniach i szukają złota (Kalifornia), a w Australii są skazańcami, którzy z czasem zyskują wolność. Irlandczycy to marynarze w brytyjskiej flocie handlowej i wojennej. Jako wielorybnicy znają dobrze wody Grenlandii, a jako żołnierze walczą dla angielskich królów na kontynencie (np. w Hiszpanii i Niemczech³) oraz w dalekich stronach, w tym w Indiach. Można ich spotkać nawet w Birmie. Wszędzie – razem ze swymi angielskimi panami – niosą kaganek „europejskiej kultury” (The Captains and the Kings).

W twórczości The Dubliners pojawiają się Irlandzcy Trawelerzy – nomadzi, których obyczajowość paralelna jest do romskiej, i to w sytuacji, gdy nie są spokrewnieni. Trawelerski styl życia połączony z niemieckim obyczajem czeladniczej wędrowki odbija się w codzienności australijskiego łązika, którym państwo zainteresowało się dopiero w 1915 r., gdy trzeba było wysłać go na wojnę. The Dubliners śpiewają o życiu Irlandczyka, jako człowieka w drodze, o przemijaniu naznaczonym tęsknotą za „cudowną” Irlandią i przekonaniem, że ich rodaków czeka wieczna nagroda. Bo Irlandczyk to wprawdzie grzesznik (leń, pijak i rozpustnik), który jednak za życia tyle wycierpiał, że zasłużył na niebo.

Przedstawiony powyżej irlandzki tragikomizm odbija się w nakręconym w 1965 r. filmie pt. *O’Donoghue’s Opera*, który publiczności zaprezentowano dopiero pod koniec lat 90. W roli głównej występuje Ronnie Drew w towarzystwie członków The Dubliners (bez Luke’a Kelly’ego). To krótki film muzyczny (37 min), kpiarski w wymowie, którego motywem przewodnim jest ballada pt. *The Night Before Larry Was Stretched (Noc poprzedzająca powieszenie Larry’ego)*. Bohater to drobny złodziejaszek, który codzienność umila sobie porterem i śpiewem w pubie O’Donoghue’s. Wydany policji przez kochankę, oczekuje w więziennej celi na egzekucję. Nie nudzi się – pijąc piwo gra z kompanami w karty, zasiadając

³ Chodzi o wojnę o sukcesję hiszpańską (1701-1714) i wojnę siedmioletnią (1756-1763).

przy stole zrobionym z trumny, w której później go pochowano. Ostatnie życzenie skazanego to łyk portera. W obliczu śmierci jest uprzejmy. Najpierw częstuje alkoholem kata, który przyjmuje zaproszenie, a potem księdza, który odmawia. Następnie żegna się z obecnymi, śpiewając *The Parting Glass* (*Szklaneczka na rozstanie*), tj. rodzaj rozbudowanego toastu, w którym jest miejsce na słowa pożegnania oraz na przeproszenie za krzywdy, które zostały wyrządzone w przeszłości. Jako duch Larry nawiedza żonę, nie po to, aby powiedzieć jej coś ważnego, lecz aby wypić piwo, które zostało w domu (*O'Donoghue's Opera*).

Podsumowując prezentację twórczości *The Dubliners*, należy zwrócić uwagę, że wprawdzie większość ich utworów była pisana i komponowana przez innych twórców, to jednak to właśnie oni spopularyzowali je w Irlandii, Wielkiej Brytanii, na kontynencie i za oceanem. Stąd do czasów współczesnych ich utwory są traktowane przez kolejne grupy folkowe jako muzyczny paradygmat, w którym odbija się aranżacyjne spełnienie, a nawet doskonałość.

3. Irlandzkie peregrynacje w utworach *The Dubliners*

Dwa państwa jako kierunki irlandzkiej emigracji dominują w utworach wykonywanych przez *The Dubliners* – to Wielka Brytania i USA. Do obu ciągnie Irlandczyków możliwość znalezienia pracy i w konsekwencji zapewnienia opuszczonej rodzinie materialnej egzystencji. Wielka Brytania miała też inne znaczenie – stamtąd, najczęściej przez Liverpool, wiodła droga do USA. Zdarzało się, że Irlandczycy docierali do tego miasta z zamiarem płynięcia za ocean, co jednak z różnych powodów, często z braku środków, nie mało miejsca. Decydowano się więc pozostać w Anglii (*McAlpine's Fusiliers*; *The Rocky Road to Dublin*).

Irlandczycy w Wielkiej Brytanii zasilają proletariackie szeregi jako budowlańcy, dokerzy, górnicy. W piosenkach *The Dubliners* określa się ich mianem *navvy* (*Navvy Boots*), co oznacza niewykwalifikowanego robotnika budowlanego. Praca, którą Irlandczycy wykonują w Wielkiej Brytanii, jest niskopłatna, ciężka, związana z niedogodnościami w postaci mrozów i upałów, niebezpieczeństwami, w tym utraty życia (*Building up and Tearing England Down*; *McAlpine's Fusiliers*; *The Blantyre Explosion*). Motyw ten wyraźnie odbija się w piosence *McAlpine's Fusiliers*. Tytuł można przetłumaczyć jako *Fizylierzy McAlpine'a*. Nie chodzi w nim piechurów uzbrojonych w karabiny, lecz o robotników (Irlandczyków, a także Rosjan, Czechów i Polaków) ze szpadlami w dłoniach, którzy pracowali w istniejącej do dzisiaj firmie budowlanej, którą w 1869 r. założył *Betonowy Bob* (*Concrete Bob*), tj. Sir Robert McAlpine (1847-1934) (Sir Robert McAlpine).

Inna piosenka, w której akcentuje się robotniczy mozół, to *The Hot Asphalt*. Ciężka praca, nierzadko w upale, przekłada się na wielkie pragnienie, które przez irlandzkich robotników gaszone jest piwem obficie wypijanym po pracy. Pozostawione w Irlandii rodziny mają świadomość, że rozłąka z najbliższymi to „irlandzkie fatum”. We wzruszająco wykonanej

przez Luke’a Kelly’ego kołysance pt. *My Little Son* matka tłumaczy synkowi, dlaczego tata w dalekiej Anglii musi ciężko pracować na autostradzie. Oni są żebrakami, a żebracy nie mogą grymasić, gdy zarabiają pieniądze („But beggars can’t be choosers... For we need the money your daddy earns by working on the road”).

Niektórych robotników pracodawcy doceniają – nie są to brytyjskie orderzy, lecz np. stanowisko brygadzisty (Building up and Tearing England Down; The Hot Asphalt). Inni znajdują pracę jako kierowcy tirów, która jest wprawdzie lżejsza, to jednak związana z niedogodnościami w postaci mrozów i upałów, a także konieczności wożenia śmierdzących ryb (Champion at Keeping Them Rolling).

Z biegiem czasu okazuje się, że to, co obce staje się bliskie sercu. Odnosi się to do tych pokoleń Irlandczyków, które przyszły na świat w Wielkiej Brytanii. Mają świadomość, że takie miejsca jak np. Liverpool nie są urodziwe, bo nie ma tam drzew ani pachnących pól, ale są inne atrakcje, przede wszystkim dziewczęta z tlenionymi włosami, wdzięczące się do spotykanych chłopców (I Wish I Were Back in Liverpool).

Miejscem, z którym Irlandczycy wiążą wielkie oczekiwania, są USA, szczególnie zaś Kalifornia. Mówiąc o nich, w charakterystyczny sposób przeciągają ich nazwę (The Leaving of Liverpool). Ameryka ma dać im bogactwo, sławę oraz schronienie. Tam można rozpocząć życie, uciekając przed zobowiązaniami, np. w postaci nieślubnego dziecka. Do Kalifornii Irlandczycy ciągną ze względu na odkryte tam w połowie XIX w. złoto, ulegając razem z innymi *kalifornijskiej gorączce złota* (*California Gold Rush*). Motyw tego krótkotrwałego, a jednocześnie intensywnie przeżywanego okresu obecny jest w piosenkach wykonywanych przez The Dubliners. Można wskazać na dwa utwory – *Muirsheen Durkin* i *The Leaving of Liverpool*. Bohater pierwszego nie jedzie do Kalifornii, aby się wzbogacić, lecz chce stać się sławnym, w drugim zaś z pragnieniem materialnego sukcesu wiąże się smutek w postaci konieczności opuszczenia ukochanej.

Okazuje się, że dla przeciętnego Irlandczyka amerykańska codzienność nie była łatwa. Praca była ciężka, zwłaszcza w kopalniach, w których wielu przedwcześnie się zestarzało, a nawet straciło życie. Byli oni wykorzystywani ekonomicznie, także ci najmłodszy (School Days Over; Working Man; Springhill Mining Disaster). Nie wiązały się z tym wyrzuty sumienia ze strony protestanckich pracodawców – Irlandczycy byli katolikami. Wielu z nich przyjmowało zastaną sytuacją z pokorą, mając nadzieje, że ich dzieciom będzie lepiej. Inni podejmowali się walki o swoje prawa (Joe Hill).

Charakterystycznym utworem w kontekście kopalnianej aktywności Irlandczyków w USA jest piosenka pt. *The Molly Maguires*. Śpiewa się w niej o prawdziwych mężczyznach, którzy nimi są pomimo tego, że to pijacy i oszuści. Pracują w ciemnych kopalniach i to w sytuacji, gdy marzyli o polach, farmach i kobiecych ramionach. Dlatego przeklinają dzień, w którym przebyli daleką podróż z Irlandii do USA. Dla nich amerykańskie kopalnie nie różnią się niczym od więziennej celi. Tytuł piosenki nawiązuje do mającego charakter samoobrony tajnego stowarzyszenia, które w II połowie XIX w. działało w Irlandii, Wielkiej

Brytanii oraz na wschodnich obszarach USA. Jego amerykańscy aktywiści walczyli, nierzadko sięgając po przemoc, przeciw uciskowi irlandzkich górników pracujących w kopalniach Pensylwanii. Na ten temat powstał film z Seanem Connerym w roli głównej (Molly Maguires 1970).

Są tacy, którym się w USA poszczęściło i którzy wracają, chociażby, aby spotkać się ze starymi rodzicami i prosić ich o przebaczenie (The Wild Rover). Większość zostaje. Niezależnie od tego, czy się im udało, czy nie, tęsknią za pozostawioną Irlandią, a nawet śnią o niej – o najpiękniejszym miejscu na świecie, w którym zamieszkują najurodzajniejsze dziewczęta. Tęsknota intensyfikuje się na stare lata. Jeśli sami nie wrócą, to zrobią to ich dzieci lub wnuki, aby pomścić krzywdy doznane ze strony Anglosasów (Anglo-Saxons), czy krócej Sasów (Saxons), jak Irlandczycy do dziś chętnie nazywają Anglików (Carrickfergus; Off to Dublin in the Green; Skibbereen; Spencil Hill; When the Boys Come Rolling Home).

Czymś charakterystycznym dla twórczości The Dubliners w kontekście amerykańskim jest to, że nie wykonują żadnego utworu o tragicznym dla wielu młodych Irlandczyków udziale w wojnie secesyjnej. Nie oznacza to, że kwestia wojny nie pojawia się w ogóle w ich twórczości. W odniesieniu do wędrujących po świecie Irlandczyków można wskazać na wojny, w których biorą udział jako brytyjscy żołnierze. Gdy wyruszają jako młodzi rekruci, prężąc się w pięknych mundurach przed kobietami, są przekonani, że przeżyją wielką przygodę (The Inniskillen Dragoons). Wielu z nich ginie w dalekich stronach – w Niemczech⁴, Indiach, Birmie i w czasie wojen burskich w Afryce Południowej. W Hiszpanii Irlandczycy walczą nie tylko w czasie wojny o sukcesję (początek XVIII w.), lecz także podczas wojny domowej (1936-1939). W szeregach brytyjskiej armii Irlandczycy są obecni na polach bitewnych I i II wojny światowej, a jako obywatele amerykańscy w Wietnamie (The Old Man's Song; Viva La Quinte Brigada). Ci, co wracają, naznaczeni są fizycznym i psychicznym okaleczeniem (Bantry Girl's Lament; High Germany; Mrs. McGrath; Now I'm Easy; The Saxon Shilling). Razem z nimi cierpią ich dzieci, gdy patrzą na nieporadnych ojców (When Margaret Was Eleven).

W szczególnie tragiczny sposób wojna odbija się w balladzie pt. *The Band Played Waltzing Matilda* (*Zespół grał „Wędrówkę z Matyldą”*), której bohaterem jest australijski łazik, któremu kazano zaciągnąć się do armii i wysłano do walki z Turkami⁵. Mógł być Irlandczykiem, Anglikiem albo Niemcem. Do czasów I wojny światowej te trzy nacje dominowały w środowisku europejskich imigrantów w Australii. Irlandczycy przybywali tam jako skazani na wieloletni, a nawet dożywotni pobyt w kolonii karnej, później „za chlebem” (The Black Velvet Band; The Fields of Athenry). Tytuł ballady nawiązuje

⁴ W piosenkach pojawia się odnoszący się do wojny siedmioletniej motyw *High Germany* (*Niemiec Górnych*), tj. górskich obszarów dzisiejszych południowych Niemiec.

⁵ Chodzi o bitwę o Gallipoli (kwiecień 1915 – styczeń 1916), w której m.in. brali udział Australijczycy i Nowozelandczycy w ramach Korpusu Wojskowego Australii i Nowej Zelandii (Australian and New Zealand Army Corps, ANZAC). Zginęło tam 8,7 tys. Australijczyków, a 19,4 tys. było rannych, Nowozelandczyków odpowiednio – 2,7 tys. i 4,8 tys. (Korzeniowski 2021, 140-150.600).

do znanego do dzisiaj wśród niemieckich czeladników obyczaju wędrówki w celu zdobycia zawodowego doświadczenia (*die Walz*) oraz do germańskiego imienia kobiecego. Matylda była określeniem tobołka (*swag*), który – jak wierna kobieta – towarzyszył łazikowi (*swagman*), wędrującemu po australijskim buszu. Kiedy bohater wraca bez nóg, wspomina oniemiały tłum zebranych w porcie ciekawskich, którzy szybko odwracają głowy, widząc, kogo przywieziono – rannych bez rąk, bez nóg, oślepych i oszalałych. Bohater już nie wraca do łazikowania. Jediną atrakcją pozostało mu pozdrawianie z ganku domu, w którym mieszkał, maszerujących w corocznej paradzie (tzw. *Anzac Day*) upamiętniającej bitwę, w której on uczestniczył.

Obok wojny innym niebezpiecznym zajęciem, które dla wielu Irlandczyków stało się ważnym faktorem definiowania własnego życia, czymś, co kocha się bardziej niż kobietę, jest praca na morzu – jako marynarze we flocie wojennej i handlowej, jako rybacy, szczególnie zaś jako wielorybnicy, którzy płyną na dalekie i niebezpieczne wody grenlandzkie, by wspólnie łapać „morskie olbrzymy” (*The Last of the Great Whales*). Pomimo że weterani przestrzegają młodych przed morzem, ci nie chcą ich słuchać. Podobnie jak poprzednicy odkrywają miłość do niego. To dzięki niemu ich życie nabiera sensu, a także możliwe jest zarobienie pieniędzy, aby utrzymać rodzinę. Niektórym pod tym względem brakuje cnoty – pijaństwo przyczynia się do tego, że szybko tracą gotówkę i jedynym ratunkiem jest ponowne zaokrętowanie się (*A Rambling Rover*; *Donegal Danny*; *Farewell to Carlingford*; *Go to Sea No More*; *Home Boys, Home*; *Mormon Braes*; *Rose of Allendale*; *The Ballad of St. Anne’s Reel*; *The Bonnie Shoals of Herring*; *The Greenland Whale Fisheries*; *The Holy Ground*; *The Irish Navy*; *The Irish Rover*; *The Lifeboat Mona*; *Three Score and Ten*).

Większość utworów wykonywanych przez The Dubliners komponowana i pisana była przez autorów spoza zespołu. Wśród nich był Pecker (właśc. Patrick Dunne, 1933-2012), do którego osoby Ronnie Drew odnosi się przy okazji wykonywania piosenki *Sullivan John*. Mówi o nim, jako o „...jednym z Podróżujących muzyków w Irlandii...” („...one of the Travelling musicians in Ireland...”). Użyto wielkich liter w odniesieniu do podróżowania, gdyż koresponduje to z grupą etniczną zamieszkującą w Irlandii, Wielkiej Brytanii i USA. To *Irlandzcy Trawelerzy* (*Irish Travellers*), nierzadko nazywani *Białymi Cyganami* (*White Gypsies*), a obraźliwie – nawiązując do popularnego wśród nich rzemiosła w postaci naprawy garnków i innych sprzętów domowych – *Druciarzami* (*Tinkers*). Nazwę tę można oddać w języku polskim jako *Blacharze*, czy *Kotlarze*. Stanowią oni niewielką grupę etniczną liczącą ok. 36 tys. osób (0,6% społeczeństwa irlandzkiego). Badacze nie są w stanie określić faktografii związanej z jej genezą. Wskazuje się, że może ona pochodzić nawet z V w. Wprawdzie nie są biologicznie spokrewnieni z wywodzącymi się z Indii Romami, zauważa się pomiędzy nimi wiele paralel: nomadyczny styl życia, klanowość, własny język i ustnie przekazywana historia. Trawelerzy i Romowie w podobny sposób zarabiali na utrzymanie – poprzez muzykanctwo, handel końmi, domokrąstwo, czyszczenie kominów, sezonowe prace rolne, a także żebractwo. Mechanizacja rolnictwa w latach 50. XX w. przełożyła się na to,

że nie było zapotrzebowania na ich pracę. Dekadę później władze rozpoczęły działania mające na celu zmuszenie Trawelerów do odejścia od „bycia w drodze” na rzecz osiadłego stylu życia (Radzewicz 2016, 81-83). Tej kwestii poświęcone są następujące utwory wykonywane przez The Dubliners: *The Thirty Foot Trailer*; *Tramps and Hawkers*; *Travelling People* i *Sullivan John*. Zdarzały się sytuacje patologiczne. W balladzie *Danny Farrell* tytułowa postać to Traweler, któremu się nie powiodło – nie cierpi państwa i jego przedstawicieli, szczególnie zaś policji. Jest jednak na to państwo skazany – dzięki regularnie wypłacanym zasiłkom ma za co pić.

Zakończenie

Wyróżnikiem narodu irlandzkiego jest jego diasporalność – więcej Irlandczyków zamieszkuje poza granicami Irlandii, identyfikując się z nią i to w sytuacji, gdy z wyspy wyemigrowali ich pradziadowie. Osiedlili się oni w różnych miejscach ziemskiego globu. Z polskiej perspektywy można wskazać na dwóch biskupów – Aarona w Krakowie (XI w.) i Edwarda O'Rourke'a w Gdańsku (XX w.). Doświadczeniem żyjących w diasporze Irlandczyków jest mozół dnia codziennego a nierzadko prześladowanie (głównie w Wielkiej Brytanii i USA). Pomimo niechęci ze strony Anglików, to dzięki nim – jako żołnierze i marynarze brytyjskiej armii – Irlandczycy docierają do różnych miejsc na świecie. Motyw powyższych peregrynacji irlandzkich i towarzyszących im okoliczności stanowi ważny wątek w działalności muzycznej zespołu The Dubliners. Dzięki niemu irlandzka muzyka folkowa zyskała na popularności – w Irlandii, Wielkiej Brytanii, na kontynencie i w USA. W swej twórczości The Dubliners nawiązywali do treści typowych dla celtyckich ballad, a jednocześnie nie pozostawali obojętni na aktualne problemy społeczno-polityczne, głównie te odnoszące się do napiętych relacji katolicko-protestanckich (irlandzko-brytyjskich). Do dzisiaj wielu artystów wykonujących ten rodzaj muzyki wskazuje na spotkanie z The Dubliners, jako ważny moment w ich życiu.

Literatura

Opracowania

Aaron (1046-1059). <https://diecezja.pl/biskupi-krakowscy/aron/> (dostęp: 21.08.2023).

Bogdanowicz, S. 1999. *Akta Edwarda O'Rourke w Rzymie*. Pelplin: Wydawnictwo Bernardinum.

Folk Awards. <https://www.bbc.co.uk/radio2/events/folk-awards-2012/> (dostęp: 21.08.2023).

Grzybowski, S. 1977. *Historia Irlandii*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

- How many Irish people live abroad? A GlobalIrish.ie factsheet. <https://www.globalirish.ie/issues/how-many-irish-people-live-abroad-an-ean-factsheet/> (dostęp: 19.08.2023).
- Ile wynosiło PKB na mieszkańca w UE w 2022 r. Eurostat podał wstępne wyniki. <https://forsal.pl/gospodarka/pkb/artykuly/8687674,ile-wynosilo-pkb-na-mieszkanca-w-ue-w-2022-r-eurostat-podal-wstepne-wyniki.html> (dostęp: 18.08.2023).
- Irish citizenship through birth or descent. <https://www.citizensinformation.ie/en/moving-country/irish-citizenship/irish-citizenship-through-birth-or-descent/> (dostęp: 19.08.2023).
- Konarski, W. 2005. *System konstytucyjny Irlandii*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Konstytucja Irlandii*. 2006. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Korzeniowski, P. 2021. *Gallipoli. Działania wojsk Ententy na półwyspie Gallipoli w 1915 roku*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Marrou, H. I. 1986. Od prześladowań za Dioklecjana do śmierci Grzegorza Wielkiego (303-604). W: L. J. Rogier, R. Aubert, M.D. Knowles (red.), *Historia Kościoła*. t. 1. *Od początków do roku 600*, Warszawa: Pax, 177-341.
- Phil Solomon, <https://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/culture-obituaries/music-obituaries/8550941/Phil-Solomon.html> (dostęp: 21.08.2023).
- Radzewicz, E. 2016. O Irlandzkich Trawelerach i nomadyzmie, *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny* 4, 77-95.
- Sir Robert McAlpine, <https://www.scottish-places.info/people/famousfirst223.html> (dostęp: 26.08.2023).
- Tarleton A. H., 1896. *Nicholas Breakspear (Adrian IV). Englishman and Pope*. London: Arthur L. Humphreys.
- Tradycyjna muzyka irlandzka w O'Donoghue's. <https://www.odonoghues.ie/music> (dostęp: 21.08.2023).
- Wessels, A. 1999. The Rhetoric of Conflict and Conflict by Rhetoric. Ireland and the Anglo-Boer War (1899-1902). *Literator*, 61-174.
- Zacek, N. 2023. How the Irish Became Black, W: F. O'Kane, C. O'Neill (red.), *Ireland, Slavery and the Caribbean. Interdisciplinary Perspectives*. Manchester: University Press, 321-336.

Filmy

- Molly Maguires*, USA 1970.
- O'Donoghue's Opera*, Irlandia 1965.
- Pod wiatr*, Australia 1978.
- The Dubliners 50th Anniversary Concert 2012. <https://youtu.be/wxNj2X3V5II> (dostęp: 21.08.2023).

Utwory muzyczne

- A Rambling Rover*.
- Bantry Girl's Lament*.
- Building up and Tearing England Down*.
- Carrickfergus*.
- Champion at Keeping Them Rolling*.
- Danny Farrell*.
- Donegal Danny*.
- Farewell to Carlingford*.
- Fiddler's Green*.

Go to Sea No More.
High Germany.
Home Boys, Home.
I Wish I Were Back in Liverpool.
Jack's Heroes.
Joe Hill.
McAlpine's Fusiliers.
Mormon Braes.
Mrs. McGrath.
Muirsheen Durkin.
My Little Son.
Navy Boots.
Now I'm Easy.
Off to Dublin in the Green.
Paddy's Lamentation.
Rose of Allendale.
School Days Over.
Seven Drunken Nights.
Skibbereen.
Spencil Hill.
Springhill Mining Disaster.
Sullivan John.
The Ballad of St. Anne's Reel.
The Band Played Waltzing Matilda.
The Black Velvet Band.
The Blantyre Explosion.
The Bonnie Shoals of Herring.
The Captains and the Kings.
The Fields of Athenry.
The Greenland Whale Fisheries
The Holy Ground.
The Hot Asphalt.
The Inniskillen Dragoons.
The Irish Navy.
The Irish Rover.
The Last of the Great Whales.
The Leaving of Liverpool.
The Lifeboat Mona.
The Molly Maguires.
The Night Before Larry Was Stretched.
The Old Man's Song.
The Rocky Road to Dublin.
The Saxon Shilling.
The Thirty Foot Trailer.
The Wild Rover.
Three Score and Ten.

Tramps and Hawkers.

Travelling People.

Viva La Quinte Brigada.

We'll Fight for Uncle Sam.

When Margaret Was Eleven.

When the Boys Come Rolling Home.

Whiskey in the Jar.

Working Man.